

ŞEKER, Bir Çuval Şekerden Çok Daha Fazlasıdır

Erkan Çetinkaya - *Elektrik Yüksek Mühendisi*
erkancetinkaya@hotmail.com

Şeker fabrikalarının satışı basit bir özelleştirme olayı değildir. 90'lı yıllardan beri adım adım değersizleştirilmeye çalışılan şeker fabrikalarının yok edilmesi planının son evresidir.

Şeker fabrikaları Türk sanayiinin ve tarımının temeli, Cumhuriyet'in ekonomik gücüdür. Şeker stratejik bir üründür. Kolomb, 1492 yılında Hindistan'a hint tuzu denilen şeker yeni ulaşım yolları bulma savıyla denize açılmıştır. Coğrafi keşifleri başlatan şekerdir. Karayipler'e 1493 yılında yetiştirilmek üzere şeker kamışı götürmüştür. İngiltere ve Hollanda'nın zenginliği Karayipler şekerinden kaynaklanmıştır. Napolyon harplerinde şekersiz kalan Avrupa Prusya'nın pancarından şeker elde etmeği öğrenmiş, Teltow'un pancar tarlaları büyük Alman sanayisini yaratmıştır. Şeker pancarı, Prusya kralını Almanya imparatoru yaparak Alman birliğini sağlamıştır. Varken kıymeti pek bilinmez, yokluğu hastalıktır, yıkımdır. Şeker temel gıdadır. 1. Cihan Harbi'nde şeker yokluğu İspanyol gribine neden olmuş, sonuçta 100 milyona yakın insan ölmüştür.

Çok sanayi ürününün siyasetle ilgisi yoktur. Şeker konusu şu veya bu şekilde siyasetçileri ilgilendirir. Siyasetçilerin, hükümetlerin, sektöre müdahalesinin sonuçları ülke için yaşamsaldır. 2. Dünya Savaşı döneminde 1940 yılında kontrolden çıkan enflasyon şeker fiyatını da etkiledi. 1 kg. şekerin fiyatının 1940 yılında 38 kuruş iken, 1942 yılında 480 kuruş olması, seçimlerde siyasi dengeleri değiştirdi. 1950 yılında CHP'nin iktidarı yitirmesinin nedenlerinden biri oldu.

1960 yılında 12 kuruş olan pancar fiyatının Cemal Gürsel hükümetince 1961 yılında 8 kuruşa indirilmesi CHP'nin 1961 seçimlerinde oy kaybetmesine yol açtı.

Şeker fabrikaları sadece şeker üreten kuruluşlar değildir. Kuruluşundan itibaren bilimsel ve teknolojik gelişmelere önem verilmiştir. Bünyesinde kurulan

zirai ve teknoloji araştırma laboratuvarlarında (Şeker Enstitüsü) yapılan araştırma ve geliştirme çalışmalarıyla ülke tarımına ve sanayine bilimsel ve teknolojik destek sağlanmıştır. Tarım, teknoloji, yaşam ve ekonomi konusunda temel yayınlar yapılmıştır. Türkiye şartlarına uygun pancar tohumları yetiştirilmiş anaç ve elit tohumlar geliştirilmiştir. Böylece tohum dışa bağımlıktan kurtulmuştur.

Tohum ve hayvancılık konusunda şeker fabrikalarının civarında örnek çiftlikler oluşturulmuştur. Özellikle Lüleburgaz civarında bulunan Sarımsaklı çiftliğinde elde edilen sonuçlar Amerikan çiftlikleriyle boy ölçülecek düzeye gelmiştir. Köylüye verilen destekle sadece pancar değil et, süt, yem ve diğer tarım ürünleri özellikle yağlı tohumlar üretiminde büyük gelişmeler sağlanmıştır. En az 380.000 çiftçi doğrudan pancar çiftçisidir. Şeker fabrikalarının teşkilatı sadece fabrika merkezinde değil bütün ülke sathına yayılmıştır. Özellikle Doğu Anadolu'da sığır neslinin ıslahı için çalışmalar yapılmıştır. Et-Balık Kurumu ve Ziraat Bankasıyla beraber yürütülen besi projesiyle ülkenin et ihtiyacı karşılanmış, köylü köyüne bağlı kalmıştır. Yağlı tohum projesiyle başta Merzifon'da kurulan Meray gibi yağ fabrikaları ayçiçeği üretimini geliştirmiş yağ ithali önlenmiştir. Şeker fabrikalarının denetiminde verilen krediler gayesine uygun kullanılmış batık hale gelmemiştir. Şeker fabrikaları konserveciliğin, domates ve patates üretiminin öncü gücü olmuştur.

Şeker fabrikaları, kendi fabrikasını kendi yapan fabrikalardır. 1961 yılına kadar anahtar teslimi olarak Alman ve Fransız firmalarına yaptırılan fabrikaları, bu tarihten sonra tamamen yerli proje donanımıyla kendisi yapmıştır. 1961'de mevcut şeker 15 fabrikayla 26 600 ton olan günlük pancar işleme kapasitesi, 1996 yılında tamamen kendi proje ve imalatı olan, makine ve tesisleri ile yapılan yenileştirmelerle 30 fabrika ve 110.100 ton günlük pancar işleme kapasitesine ulaşmıştır.

1998 yılında Özbekistan'da yapılan şeker fabrikası başarısının yurtdışında da dünya çapında tescilidir. Türkiye'nin, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra dünya çapında gerçekleştirdiği en büyük olay, 1998 yılında Türkşeker tarafından Özbekistan'da tamamen Türk teknolojiyle anahtar teslimi yapılan Horezm Şeker fabrikasıyla dünyaya meydan okumasıdır. Kullanılan teknolojinin üstünlüğü, fabrikanın mükemmel bir şekilde çalışması hayranlıkla karşılanmıştır. Türkşeker, KİT'leri ekonomide kambur görenleri hüsranı uğratarak, bütün olumsuzluklara rağmen, işçi ücretleri batı Avrupa işçileri ücretleriyle aynı olduğu halde 10 milyon US dolar kâr sağlamıştır. Fetullahçıların etkisiyle Özbekistan ile hükümetimiz arasındaki olumlu ilişkiler zarar görmüş ve orada tasarlanan 3 şeker fabrikası yapımı (Namangam, Taşkent ve Semerkant) siparişinden vazgeçilmiştir. Bu arada aynı şekilde sözleşme müzakerelerinde sipariş aşamasına gelen Rusya'da Stavropol, Orenburg ve Rostov'da Türkşeker'e yaptırılacak şeker fabrikalarının yapımı da, kamu ve özel sektör üst kademe yöneticilerinin kişisel çıkar beklentileri nedeniyle akamete uğramıştır.

Almanların Çumra Şeker fabrikasını, Fransızların Boğazlıyan Şeker fabrikasını anahtar teslimi yapması sağlanarak Türkşeker'in gelişmesinin önü kesilmiştir. Bununla da yetinilmemiş. Aksaray'da İspanya'dan hurda olarak ithal edilen bir şeker fabrikası kurulmuştur. Şeker fabrikaları makine ve elektromekanik imalatı ta yapmaktadır. Çimento fabrikaları, petrokimya fabrikaları, kâğıt fabrikaları, demir çelik fabrikaları, haddehaneler, hidrolik ve termik santraller için makineler, su türbinleriyle alternatörler, süreç denetim ve güç elektroniği aygıtları üretmektedir.

Erzincan Makine Fabrikası ziraat aletleri üretiminde, Turhal Makine Fabrikası, taşıyıcı organlar, ventiller ve çeşitli dökümler üretiminde, Ankara Makine Fabrikası, buhar kazanları, su türbinleri, büyük baraj kapakları, ağır ve büyük boyutlu çelik imalatı, basınçlı kaplar, alternatörler döner fırınlar, büyük dişliler, filtreler ve benzerleri üretiminde, Eskişehir Makine fabrikası, dişli kutuları, pompalar, çelik döküm ve benzerleri üretiminde, Afyon Makine fabrikası çelik

konstrüksiyon ve taşıyıcı elemanlar üretimi konularında uzmanlaşmışlardır. EMAF, YG elektrik motorlarının onarımında, süreç denetim aygıtlarının, güç elektroniği aygıt ve sistemlerinin, bilgisayar destekli süreç denetim sistemlerinin, ince mekanik, hidrolik ve pnömatik sistemlerin üretiminde Batı Avrupa firmalarıyla rekabet edebilecek güçtedir.

Avrupa'da sanayi devriminde hızlandırıcı etki yapan şeker Türkiye'de de sanayi başlangıcının kurucu gücü olmuştur. Türkiye'de mevcut bulunan sanayi ve tarımsal üretimin temelinde şeker fabrikaları vardır. Halen mevcut alt yapısı, bilgi ve deneyimiyle, sadece bir siyasi iradeyle, yaptıklarını geliştirerek daha büyük işler yapılabilecek kapasiteye sahiptir.

1997 de dünya şeker üretimi 123 milyon ton, Türkiye şeker üretimi 2 milyon ton iken 2017 Dünya şeker üretimi %45 artarak 178 milyon olurken Türkiye'nin şeker üretimi ancak %28 artarak 2 milyon 559 bin ton olmuştur. Şeker ihraç eden Türkiye, 2016 da 165 bin ton, 2017 de 280 bin ton şeker ithal etmiştir. Pancar tarımı ülkemizin Doğu Karadeniz bölgesi hariç bütün bölgelerine yayılmıştır. Şeker fabrikaları satılırsa en geç 5 yıl içinde şeker

pancarı İç Anadolu bölgesi dışında kalmayacaktır. Burada yoğunlaşan pancar tarımı, halen yeraltı sularını tüketmekte tahıl üretimini ve çevreyi olumsuz etkilemektedir. Türkiye'nin son sosyoekonomik durumuna göre pancar tarımının Batı ve Orta Anadolu bölgelerinden, Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu Bölgesi'ne kaydırılması gerekirken, Batı ve Orta Karadeniz ile Doğu Anadolu'da halen mevcut pancar tarımı yok olacaktır.

Orta Anadolu Kayseri ve Konya şeker pancarı sayesinde sanayileşmiştir. Orta Anadolu artık geleneksel tahıl üretimine geçmelidir. Buğday çiftçisi yılda 32 gün Pancar çiftçisi 112 gün çalışır. Orta Anadolu'da buğday çiftçisinin boş kaldığında çalışacağı işyeri vardır. Pancar tarımı sanayice gelişmemiş pancarın anavatanı Doğu Anadolu'ya kaydırılmalıdır. Pancar tarımı bölgesinde sanayi yaratır. Doğu Anadolu'da nüfus yerinde kalır ve refahı artar.

Şeker fabrikalarının satışıyla, pancar üretimi kısıtlanıp Türk çiftçisi yoksulluğa sürüklenirken, Türkiye Şeker Sanayii, daha vahimi şeker üretim teknolojisi ve mühendisliği yok edilecektir.